

stadens magasin och skeppen i väntan på lugnare besked. Nästan hela Umeå stads handelsflotta låg lastad på redde.

När Golowin kom fram till Holmön utanför Umeå tog han en grupp män till fånga som berättade om truppen i staden. När sedan omkring 800 rys-sar marscherade in flydde de som uppbådats och därefter soldaterna. Mycket skylldes i efterhand på den relativt nytillsatta landshövdingen, Anders Erik Ramsay. Och på kapten Bohm. Efteråt kom det fram att landshövdingen själv hade satt sig i säkerhet, nästan först av alla! Och dessutom räddat sitt eget bohag. Och Bohm retirerade utan att så mycket som avlossa ett skott.

När Umeåborna kom tillbaka var det till en stad i aska. Rådhuset var borta liksom skolan och stadens arkiv. Fartygen var sänkta, bodarna plundrade och många hade blivit av med allt de ägde. Dessutom hade ryssarna fått med sig Västerbotten regementets kassa.

Flottan gav sig av tidigt på morgonen den 19 september⁵⁴ men de var fortfarande långt från finska sidan när skymningen föll över Kvarken. Båtarna var tungt lastade, fyllda till bristningsgränsen. Det som inte kunde tas med hade bränts. De navigerade i öppen sjö. Vädret blev sämre och det började blåsa.

Kapitel 25. Platsen där galärerna förliste pekades, på metern när, ut av en ortsbo

En augustidag tidigt 1960-tal satt tre män i en båt. Vattnet runt dem bubblande och virvlade och några journalister på land hade fått fart på en brasa och hängt en kaffepanna över elden. Väntan kunde bli lång och det var kallt. Men så klöv dykaren vattenytan. I händerna höll han en trearmad ljusstake, två fat med graveringar och ett med blomsterslingor.

Ön är inte större än att man kan promenera tvärs över den på drygt en timme. Den är en av alla hundratals små öar längs den långgrundade kusten, och när det här hände saknade den ännu fast vägförbindelse.

Platsen där dykaren gick ned pekades, på metern när, ut av en öbo. Långt tidigare hade man hittat främmande föremål härute: *silverkalkar*, *bältes-spännan*. Och historierna om ryska galärer som förlist med stulna svenska kyrkklockor hade berättats i flera hundra år. Anekdoter som antagligen hade glömts om det inte varit för fynden. Med jämna mellanrum hittade någon en näve silverpenningar eller en kanonkula.

Fynden hittades på ön Västerö intill *Ryssberget*. En lodrät klippa i röd granit med knotiga tallar, formade av väder och vind. Marken är täckt av ljung och kråkris. Klara dagar kan man se de stora båtarna försvinna här längst ut mot Sverige, där vattnet smälter ihop med horisonten. Om höstarna ligger västsunnan på och vinden fyller tygen. Vågorna reser sig i flera meter höga, mörkgråa uppkastningar.

Intendenten från Österbottens museum, magister Arne Appलगren, var en av männen i den där båten. Tillsammans med sjöbevakningen övervakade han dykningarna. De marinarkeologiska fynden steg bokstavligen upp ur havet. Landhöjningen lyfte upp dem till ytan, lätta att komma åt för hemmasamlare och skattletare.

Efter tredje vändan säger dykaren att han sett en båt. Eller i alla fall det som var kvar. Det låg spantvirke spritt över ett stort område på botten.

Det var för tidigt att säga varifrån det kom men det sades att det var tsarens galärer som gått i kvav och låg kvar där nere.

Spantvirket, som hittades på botten tillsammans med de svenska daler-plåtarna, låg utspritt och spillrorna var svåra att bestämma. Om det var rester från ryska sjöflottan och inte en lokal båt från trakten hade det mesta ändå hunnit flyta i land, blivit liggande som grå och väderbiten drivved. Något havet kastat upp och som kustfolk genom historien alltid samlat och tagit

54 Steckzén Birger. *Umeå stads historia 1588–1888*. Kuvaja (2015) s. 110